

УДК 655.428.2+339.137.2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

В. Б. Базилюк

Українська академія друкарства,
вул. Підголоско, 19, Львів, 79020, Україна

Розглянуто питання оцінки розвитку підприємств видавничо-поліграфічного комплексу (ВПК) у Львівській області. Проаналізовано забезпечення населення регіону суб'єктами господарювання. Досліджено основні показники випуску продукції в розрахунку на одне видавничо-поліграфічне підприємство області та проведено їх порівняння із аналогічними середніми показниками по Україні. Проаналізовано результативність підприємств комплексу в цілому, та за окремими видами діяльності в регіональному та загальнодержавному розрізі. Запропоновано подальші кроки з активізації розвитку підприємств ВПК у регіоні.

Ключові слова: розвиток, оцінка, видавничо-поліграфічний комплекс, продукція, прибуток.

Постановка проблеми. На етапі переходу до інноваційного типу економіки особливу увагу потрібно приділяти концепції розвитку галузей економіки та окремо взятого підприємства, оскільки саме на рівні первинної ланки економіки відбувається апробація численних нововведень, комерціалізація науково-технічних розробок, освоєння й випуск принципово нових продуктів. Посилення конкуренції та активізація підприємницької діяльності зумовлюють потребу пошуку підприємствами ВПК шляхів діяльнішого розвитку. Таким чином, пріоритетним для підвищення ефективності функціонування ВПК, особливо на регіональному рівні, де спостерігаються значні диспропорції, є подолання кризових явищ у роботі комплексу на основі забезпечення умов сталого розвитку підприємств та розробки концепції формування конкурентної стратегії. Досягти цього, відповідно, неможливо без комплексного аналізу стану ВПК, зокрема, на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні одним із актуальних завдань є прийняття концепції сталого розвитку підприємства, яка спонукає до зміни парадигми традиційної економічної системи та пошуку нових підходів щодо узгодження інтересів економічної й екологічної сфери при дотриманні соціальної захищеності та справедливості. Питання сталого розвитку підприємств і можливості досягнення його висвітлює багато вітчизняних та іноземних учених, зокрема, О. О. Веклич, Е. В. Гірусова, Б. М. Данилишин, Г. Дейлі, Д. Медоуз, Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева, О. Г. Осауленко, О. В. Шубравська тощо.

Оцінка результативності господарювання підприємств видавничо-поліграфічної галузі також знаходить широке відображення в наукових публікаціях, розкриваючи різні підходи до розв'язання проблеми. Відзначимо, що наявні проблеми досліджуються в пов'язанні з деякими аспектами функціонування підприємств галузі. Доцільно виділити, наприклад, колективні монографії «Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції» [1] й «Стан та розвиток

видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект» [3], монографію Л. А. Швайки «Розвиток і регулювання видавничого підприємництва» [5]. Означені роботи львівських науковців щодо оцінки розвитку підприємств ВПК, як і інші, здебільшого стосуються загальнодержавного рівня, а проблемам регіонального розвитку ВПК приділяється другорядне значення.

Мета статті. Здійснити оцінку функціонування підприємницьких структур ВПК у Львівській області для виявлення передумов і напрямів забезпечення їх сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на загальний характер тенденцій структурних змін у ВПК, вибір конкретних шляхів розвитку підприємницьких структур у кожному регіоні має індивідуальний характер, що значною мірою визначається специфікою умов його функціонування. У проведених дослідженнях з функціонування видавничо-поліграфічного комплексу України розкрито загальну динаміку змін, передумов до забезпечення розвитку ВПК та визначено загальні напрями їх проведення [1; 3; 5], ми ж акцентуємо увагу на показниках розвитку в Львівській області.

Перш ніж окреслити основні тенденції розвитку підприємств ВПК у регіоні, визначимо сутність змісту категорії «розвиток підприємства». Згідно з дослідженнями Л. Г. Мельника, розвиток є результатом синергетичного ефекту проявів трьох властивостей: безповоротності, спрямованості та закономірності [3]. У роботі О. В. Раєвневої встановлено взаємозв'язок між означеними властивостями [4, с. 98]. Поділяємо думку тих, хто не вважає розвиток закономірним процесом, вказуючи на його непостійність. Підтвердженням цьому може служити існування таких станів підприємства, як банкрутство, деградація, застій тощо. Детермінувати ознаку можливо через категорію «функціонування підприємств», що і є безперервним закономірним процесом.

Після визначення сутті поняття «розвиток» перейдімо безпосередньо до його оцінки. Як уже зазначалося, дані про результати господарювання ВПК зазвичай загальнодержавного характеру. Для виявлення умов розвитку підприємств ВПК у Львівській області доцільно провести комплексний аналіз діяльності учасників видавничо-поліграфічного процесу. Одним із найважливіших показників функціонування ВПК у регіоні є порівняння рівнів забезпечення населення регіону суб'єктами господарювання.

Регіональний розподіл підприємств видавничо-поліграфічної діяльності показує, що на сьогодні сформовано два потужних центри, які знаходяться у м. Києві та в Харківській області. Розподіл суб'єктів поліграфічної промисловості по областях (регіонах) виглядає наступним чином: м. Київ — 2070, Харківська область — 662, Львівська — 362, Донецька — 315, Дніпропетровська — 304, Одеська — 171, Київська — 141, Автономна Республіка Крим — 130, Луганська — 98, Вінницька — 93, Полтавська — 88, Запорізька — 77, Сумська — 73, Херсонська — 71, Черкаська — 71, Волинська — 70, Рівненська — 63, Тернопільська — 62, Івано-Франківська — 60, Хмельницька — 58, Закарпатська — 55, Чернівецька — 51, Чернігівська — 47, Миколаївська — 46, Житомирська — 39, Кіровоградська область — 28, Севастополь — 39.

Отже, за кількістю суб'єктів комплексу Львівська область займає третє місце, щодо загальної території обслуговування та рівня забезпечення населення спостерігаються аналогічні тенденції. Для подальших досліджень структурних зрушень у ВПК Львівської області проаналізуємо динаміку змін кількості видавничо-поліграфічних підприємств (табл. 1).

Стосовно загальних тенденцій у комплексі в поліграфічній діяльності середня кількість підприємств у розрахунку на один регіон мала схожу динаміку з видавничими підприємствами регіону — стагнація у 2005–2009 роках і зниження в 2010–2012 рр. У видавничій справі, на відміну від регіональних тенденцій, у 2005–2009 роках не відбувалося зростання, а кількість суб'єктів господарювання практично не змінювалася (в 2005 р. — 108; в 2009-му — 107 суб'єктів). Іншою відмінністю загальнодержавних процесів у видавничій справі порівняно з регіональними тенденціями є відсутність спаду в 2010 р., а середній кількості видавництв у розрахунку на один регіон упродовж означеного періоду притаманне підвищення — на 14 підприємств до 121 видавничої організації, з подальшим ростом у 2011 р. до 135 суб'єктів і зниженням у 2012 р. до 127 видавництв у розрахунку на один регіон.

Проведений аналіз показав суттєве збільшення кількості видавничих організацій і поліграфічних підприємств у Львівській області, що перевищує аналогічний середній показник по Україні (близько 1,6 рази за видавництвами та 2 рази за поліграфічними підприємствами).

Важливий показник, що характеризує результативність розвитку й конкурентоспроможність підприємств ВПК у регіоні, — обсяг випущеної продукції. Для глибшого дослідження стану підприємств ВПК у Львівській області, на нашу думку, необхідне визначення величини чистого доходу, що припадає на одне підприємство (табл. 2).

Аналіз даних офіційної статистичної звітності дає змогу констатувати, що й у Львівській області, і в середньому по країні динаміка зміни темпів зростання чистого доходу мала здебільшого схожі тенденції. Так, на зміну спаду протягом 2005–2008 рр. прийшло зростання в 2006–2007 та 2007–2008 роках. Щоправда, видавничі організації у Львівській області характеризувалися кращою динамікою в порівнянні з середніми по країні показниками: менший спад у 2005–2006 р. (25,5% проти 44,8%) і вищий ріст у 2006–2007 (21,3% проти 5,7%) та 2007–2008 роках (45,5% проти 21,8%) відповідно.

Схожа динаміка зафіксована й у 2009–2010 та 2010–2011 роках, коли, як у середньому по країні, так і в регіоні, відбулося зростання чистого доходу в межах 50%, а вже наступного періоду мав місце спад — на 4% по області та 14,3% по країні.

Відмінними в динаміці для регіону стали: 2008–2009 роки, коли порівняно з загальнодержавною ситуацією (ріст на 15,1%) відбулося скорочення чистого доходу на 15,8%; і 2011–2012 рр., яким притаманні протилежні позитивні зміни величини чистого доходу. Для підприємств видавничої справи в регіоні стало характерне зростання на 5%, коли в середньому по країні відбувся спад.

Таблиця 1

**Середня кількість суб'єктів господарювання в розрахунку на один регіон
у Львівській області протягом 2005–2012 рр.**

Вид діяльності	Кількість підприємств, роки								Темп росту, %						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012
Кількість підприємств видавничої справи у Львівській області	176	186	196	198	206	174	190	200	105,7	105,4	101,0	104,0	84,5	109,2	105,3
Кількість підприємств поліграфічної діяльності у Львівській області	205	210	209	209	209	188	122	125	102,4	99,5	100,0	100,0	89,9	64,9	102,5
Всього підприємств ВПК у Львівській області	381	396	405	407	415	362	312	325	103,9	102,3	100,5	102,0	87,2	86,2	104,2
Середня кількість видавництв у розрахунку на один регіон	108	107	108	102	107	121	135	127	99,1	100,9	94,4	104,9	113,1	111,6	94,1
Середня кількість поліграфічних підприємств у розрахунку на один регіон	112	113	113	108	110	70	65	62	100,9	100,0	95,6	101,8	63,6	92,9	95,4
Середня кількість підприємств ВПК у розрахунку на один регіон	220	220	221	210	217	191	200	189	100,0	100,4	95,0	103,3	88,0	104,7	94,5

Чистий дохід від реалізації продукції в розрахунку на одне підприємство

Вид діяльності	Показник, тис. грн								Темп росту, %						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012
Видавничо-поліграфічні підприємства регіону	889,5	949,2	1085,9	1046,2	958,8	1340+,0	1970,2	1616,0	106,7	114,4	96,3	91,6	139,8	147,1	82,0
Видавнича справа у регіоні	1047,1	578,6	611,7	744,9	857,3	1311,5	1123,7	988,5	55,2	105,7	121,8	115,1	153,0	85,7	88,0
Поліграфічна діяльність у Львівській області	754,1	1277,6	1530,6	1331,6	1058,8	1366,5	3288,5	2620,0	169,4	119,8	87,0	79,5	129,1	240,6	79,7
Середній показник по ВПК	1151,8	1287,3	1588,7	2138,6	2007,5	2197,7	2082,9	2638,0	111,8	123,4	134,6	93,9	109,5	94,8	126,6
Середній показник по видавничій справі	1183,7	881,4	1069,1	1556,1	1309,7	1945,4	1867,2	1959,8	74,5	121,3	145,5	84,2	148,5	96,0	105,0
Середня кількість підприємств ВПК у розрахунку на один регіон	1114,9	1674,8	2087,6	2688,9	2687,9	2632,5	2525,6	4029,1	150,2	124,6	128,8	100,0	97,9	95,9	159,5

Чистий прибуток у розрахунку на одне підприємство

Вид діяльності	Показник, тис. грн.								Абсолютне відхилення, тис. грн.						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012
Видавнича справа у Львівській області	15,4	14,8	18,4	34,2	23,7	35,2	76,0	-0,6	3,6	15,8	-10,5	11,5	40,8	109,2	105,3
Поліграфічна діяльність у Львівській області	15,9	16,2	58,5	5,7	25,4	54,3	177,2	0,3	42,3	-52,8	19,7	28,9	122,9	64,9	102,5
Видавничо-поліграфічні підприємства Львівської області	15,7	15,5	39,0	19,8	24,0	42,7	114,9	-0,2	23,5	-19,2	4,2	18,7	72,2	86,2	104,2
Середній показник по видавничій справі	0,8	-15,0	-107,5	-10,1	34,8	6,1	-24,0	-14,2	-92,5	97,4	44,9	-28,7	-30,1	111,6	94,1
Середній показник по поліграфічній діяльності	48,4	57,6	-228,1	-47,2	77,3	-21,7	65,3	9,2	-285,7	180,9	124,5	-99	87,0	92,9	95,4
Середній показник по ВПК	25,3	22,0	-169,5	-28,9	50,4	-3,1	5,3	-3,3	-191,5	140,6	79,3	-53,5	8,4	104,7	94,5

Кожний суб'єкт господарської діяльності прагне підвищувати ефективність свого виробництва, а основним показником, який її характеризує, є прибуток підприємства. Порівняння лише за величиною отриманого прибутку не дає можливості комплексно охарактеризувати процеси в регіоні, тому запропоновано визначити середній обсяг чистого прибутку в розрахунку на одне підприємство та встановити спільні й відмінні ознаки його з аналогічним показником по Україні.

Аналіз зміни обсягу чистого прибутку в розрахунку на одне підприємство ВПК України та Львівської області (табл. 3) дає підстави стверджувати, що середній показник по країні в 2005–2007 рр. був вищим. Під час економічної кризи 2008–2009 років, однак, ситуація істотно змінилася, підприємства області продемонстрували позитивну динаміку прибутковості, тоді як на загальнодержавному рівні спостерігалася збитковість підприємств ВПК. Особливо помітними такі тенденції стали в перші роки XXI ст., коли в середньому по країні в розрахунку на одне підприємство був отриманий чистий збиток: у 2011 р. у розмірі 3,3 тис. грн, у 2012 р. — незначний прибуток (5,3 тис. грн). Водночас середній показник по підприємствах регіону склав за аналогічний період відповідно 42,7 тис. грн і 114,9 тис. грн. Як негативну тенденцію можна визначити зниження величини досліджуваного показника в загальнодержавному масштабі (до попереднього року): на 12,9% у 2007 р. та збитковість у розмірі 169,5 тис. грн у 2008-му, 28,9 тис. грн у 2009 р. й 3,1 тис. грн у 2011 р. На підприємствах ВПК України ситуація загалом, хоч і неістотно, все ж таки покращилася, на що вказує отримання чистого прибутку в 2010 та 2012 роках.

Зміна обсягу й динаміки чистого прибутку в розрахунку на одне підприємство області здебільшого мала позитивну динаміку. Так, величина досліджуваного показника зросла в 7,3 рази порівняно з 2006 роком. Негативним можна вважати зменшення прибутку на 1,2% у 2007 р. і практично в два рази в 2009-му. Однак у 2008–2009 та в 2011 роках на тлі збитковості в розрахунку на одне підприємство на загальнодержавному рівні в середньому одним підприємством ВПК області було отримано прибуток, відповідно, у розмірі 39,02 тис. грн; 19,81 тис. грн та 42,7 тис. грн. Особливо слід відзначити позитивні явища в діяльності ВПК регіону протягом останніх двох років, коли зростання прибутковості відбулося: на 18,7 тис. грн у 2013 р. та на 72,2 тис. грн — у 2014 р.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що на підприємствах регіону протягом аналізованого періоду відбулося покращення співвідношення показника чистого прибутку в розрахунку на одне підприємство порівняно з аналогічним середнім показником по комплексу в цілому. Так, якщо у 2006 р. досліджуваний показник був меншим на 37,2%, вже у 2008–2009 рр. та 2011 році він був суттєво вищим, а в 2012 р. показник чистого прибутку на одне видавничо-поліграфічне підприємство регіону перевищив у 22 рази аналогічний середній показник по країні.

Висновки. Для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку ВПК у Львівській області необхідно підвищувати рівень конкурентоспроможності видавничо-поліграфічних підприємств, тим самим покращуючи ефективність господарювання загалом. Отримані результати засвідчують доволі високий потенціал видавничо-поліграфічних підприємств Львівської області, хоч деякі з одиничних показників діяльності й є нижчими, ніж по країні в цілому.

Серед основних проблем розвитку ВПК у регіоні: розрізненість окремих об'єктів інфраструктури видавничо-поліграфічної діяльності, відсутність взаємодії з науковими й дослідними інститутами, обмежені можливості залучення коштів, перевищення пропозиції послуг над попитом, високий рівень залежності від імпортової сировини та обладнання. Отже, виникає потреба пошуку шляхів інтеграції між учасниками ринку, що дозволить зменшити вплив негативних чинників на ВПК області та забезпечить подальший розвиток комплексу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дурняк Б. В. Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції. Статистично-графічний огляд : моногр. / Дурняк Б. В., Штангрет А. М., Мельников О. В. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2006. — 274 с.
2. Мельник Л. Г. Фундаментальные основы развития / Л. Г. Мельник. — Сумы : Университетская книга, 2003. — 288 с.
3. Палига Є. М. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект : моногр. / Палига Є. М., Пушак Г. І., Пушак Я. Я. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. — 192 с.
4. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : моногр. / О. В. Раєвнева. — Харків : ІНЖЕК, 2006. — 496 с.
5. Швайка Л. А. Розвиток і регулювання видавничого підприємництва : моногр. / Швайка Л. А. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2005. — 432 с.

REFERENCES

1. Durnyak B. V., Shtangret A. M. and Mel'nikov O. V. (2006), Publisher-printing industry of Ukraine: state, problems, tendencies, Ukrainian Academy of Printing, Lviv.
2. Mel'nik L. G. (2003), Fundamental bases of development, University book, Sumy.
3. Paliga E. M., Pushak G. I. and Pushak Y. Y. (2009), The state and development publisher-printing to the complex of Ukraine: regional aspect, Ukrainian Academy of Printing, Lviv.
4. Raevneva O. V. (2006), Management by development of enterprise: methodology, mechanisms, models, INZHEK, Kharkiv.
5. Shvaika L. A. (2005), Development and regulation of the publishing business, Ukrainian Academy of Printing, Lviv.

ESTIMATION OF THE PUBLISHING AND PRINTING ENTERPRISES COMPLEX DEVELOPMENT IN THE REGION

V. B. Bazyliuk

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
bvb.uad@ukr.net*

The question of estimation of the publishing and printing enterprises development has considered the complex in Lviv region. Providing of population of the region by the subjects of manage has been analyzed. The main indicators of output per one publishing and printing company area have been investigated comparing them with similar averages in Ukraine. The effectiveness of enterprises of the complex has been analyzed on the whole together with the separate types of activity in a regional and national cut. Further steps have been offered to activate the development of enterprises of the publishing and-printing complex in the region.

Keywords: *development, assessment, publishing and printing complex products, profit.*